

Vabaduse plats

Kris Moor

MARIE PULLERITS,
tantsukunstnik, teatrivaatleja
ja treener

Liikumisest kõneldes mõeldakse tantsumailmas vabaduse all sageli keha vabadust. See avaldub liikumisvalikutest ja -ulatuses, nii füüsilis-funktsionaalses tähenduses kui ka kontseptuaalsetes ja loominguulistest valikutest. Isegi kui keskkond või liikuja füüsilised võimed seavad piiranguid, leiab keha neile lahenduse. Keha vabaduse eelduseks on erisuguste liikumisulatuste ja -kvaliteetide võimaluste lai väli. Mida enam pingutada, seda laiemaks võib kujundada oma liikumisvabaduse ruumi. Piiri ületades on oht sellest ka ilma jääda.

Keha toimib vabaduste ja piirangute pidevas mõjuväljas. Liikumisfüsioloogia ja mootorika mõistevaras räägitakse liikumise mehaanilistest ja funktsionaalsetest vabadusastmetest. Ohu korral võib keha ajutiselt teatud määral oma vabadustest loobuda. See võib olla vajalik kohanemine (näiteks liikumisulatuse vähenemine vigastuse korral) või ennetav ellujäämismehhanism (liikumist piirav valu). Keha vabadusel on erilaadsed ulatusastmed. See, kuidas närvisüsteem „valib“ nende peaaegu lõputu hulga vabadusastmete seast sobiva, on tänapäevalgi motoorse juhtimise ja õppimise mõistmiseks lõpuni läbi paistmatu.

Praegune aeg muudab arusaamu vabadusest. Ühiskonna vabadus on pandeemiajärgses maailmas muutunud, aga mitte kadunud: ka uutest elutingimustes peituvad uute vabaduste eri astmed. On valdkondi ja nähtusi, kus vabadusastmed peaaegu puuduvad, ja neid, kus tohutu hulga vahel valimine nõuab pingutust. Filosoof Daniel Dennet on leidnud, et sellise keerukuse valdamine on omane ainult inimesele, ja tema sõnul võiks selles seisneda vaba tahte tuum: vabaduse kompleksuse tajumine ja võime vastata hetkeolude tingimustele kohasel moel.

Tõenäoliselt peame oma muutunud vabadusastmed alles tuvastama. Võib-olla saab seejärel ka uute võimaluste piire laiendada. Oleme pidevalt muutumas vabaduste ja piirangute pingeväljas, olgu siis keha, indiviidi või ühiskonnana.

Inimvaatlused

Väikeste asjade teatrimaagia

SUSAN LUITSAU

„Tahaks teatrisse,“ unistan kõva häälega koroonaja väikseid unistusi. Sõbranna uurib, mis mul täpsemalt mõttes on, aga ega mul olegi. Näidatagu ükskõik, mida – tahaksin lihtsalt teatris käimise rituaali algusest lõpuni läbi teha.

See rituaal algab piletitest. Need tuleb pikalt ette osta, mistõttu tihti peale vähemalt üks osapooltest (aga vahel mõlemad või kõik) lõpuks teatrisse minna ei saagi. Emb-kumb (või mõlemad) ei jõua komanderingust tagasi või on ühe ema jõudnud vahepeal samale õhtule oma juubelipidustuse planeerida või jääb kellelgi lapsehooldaja haigeks. Viimati, kui abikaasaga Kino-teatri „Monumendi“ vaatamiseks mõlemale sobiva aja olime leidnud, pidi tema ikkagi ootamatult välismaale lendama ning minul tuli leida mõni leplikuma loomuga sõber, kes ei solvu, kui ta on viimase-minuti-teine-valik. Samamoodi olen niimoodi ka ise ootamatute teatripiletite ja -käikude otsa koperdanud, näiteks oli üks viimaseid Draamateatri repertuaarist nähtud lavastusi komöödia „Tunnike rahu“ just sel põhjusel, et lauljate seltskond, kes seda vaatama plaanis minna, pidi hoopis kuhugi esinema sõitma. Mina ja mu sõbrannad läksime siis nende asemel teatrisse „kehasid tegema“.

Kõige viimane etendus, mida enne järjekordset ühtlaseks massiks sulanud koroonaudu nägin, oli Kinoteatri „Niagara ületamine“ mullu oktoobris. Selle esikale oli emal õnnestunud osta piletid põhimõttel „osta lihtsalt ruttu ära ja pärast mõtle edasi“. Niimoodi vist ongi kõige õigem – siis on piletid olemas ja aega mõelda, kellega lähen või kas lähen. Novembriks olid mul kingiks saadud piletid Linnateatrisse „Kaht vaest rumeenlast“ vaatama, aga käik jäi COVIDi tõttu ära ja nüüd on lavastusel kriips peal kah.

Naljakas, kuidas liiga suurt planeerimist ja ettekavatsetust nõudev tegevus läheb elu ettearvamatus tõttu üle spontaanseks 50 : 60 õnnestumistõenäosusega pinevaks ettevõtmiseks ...

Kui etenduse kuupäev hakkab kätte jõudma ja on tõenäoline, et kõik asjaosalised sinna ka jõuavad, tuleb mõelda, mida selga panna. Teatris käimine on

ikkagi sündmus, mis tuleb argisest päevast kuidagi eraldada ja esile tõsta. Seda, et ma ei ole oma arvamuses ükski, kinnitab muide Eesti Etendusastutuste Liidu ja Eesti Teatriliidu tellimisel Turu-uuringute ASi 2016. aasta publiku-uuring „Teatri positsioon ja roll ühiskonnas“. Väitega „teatriskäik on minu jaoks sündmus, mille puhul riietun tavalisest pidulikumat“ nõustus täielikult 63% vastanutest ja mõningal määral 30% vastanutest. Vaid 5% vastas, et pigem mitte, ja 1%, et üldse mitte. (Uuringust selgus ka, et 1% vastanutest käib teatris töö pärast – võimalik, et need, kes ei viitsi end ilusti riidesse panna, on samad, kellele teatris käimine on lihtsalt järjekordne tööpäev.)

Kõige rohkem tuleb oma kasukas läikima lüüa siis, kui minnakse Estoniasse. Sinna pole nüüd poolteist aastat sattunud, aga viimane peegliselfi, mille olen seal oma abikaasa tirinud, tõendab, et temal on lips ees ja minul kleit ja kotsakingad. Mu mäletamist mööda vaatasime balletti „Tramm nimega Iha“. Teised „suured“ teatrid nagu Draamateater või Linnateater nõuavad samuti soliidsemat olemist, kas või juba teiste küllastajate pärast. Kõik vanemad proud on pannud selga oma kõige peenemad angooravillased kampsunid ja pluusid ning kannavad prosse ja klõpsukinnitusega kõrvarõngaid. Mäletan, et mu vanaema Loreida-Theresel olid ka spetsiaalsed teatris käimise ehted. Kui jäin väiksena tema hoida, võisin väsimatult, kümneid ja sadu kordi ühtesid ja samu kulinaid sorteerida. Silme ette tuleb alati üks suur musta ovaalse poolvääris-kiviga pross, mille kohta vanaema ütles, et seda kannab ta siis, kui tädi Ainoga teatrisse läheb ... Mul on ka nüüd omad vasted sellisele prossile: tavaliselt juba kaugelt silma paistvad kõrvarõngad ja mingi julget tooni huulepulk, millega ma keset päeva eriti kuskil ei käi. Need lähevad käiku ka tänapäevasemate etenduste puhul, mida mustade teksadega hipsterid käsipõsakil mõtlikult diipide nägudega vaatavad ja mille publik vist ei nõustu väitega, et teatriskäik on sündmus, mille puhul nad riietuvad tavalisest pidulikumat.

Mul ei ole Suure Kodusistumise käigus kohe kindlasti igav olnud: peale laiaaks litsuva töökoorma on raamatuid,

filme, dokumentaale, etenduste ja kontsertide salvestisi, häid seriaale, loenguid, taskuhäälinguid, artikleid, esseid, kolumne, uurimustöid, blogisid jne maailmas mitme eluea jagu. Kodus istudes pole aga võimalik kogeda imeilike väikseid hetki, mida seni iseenesestmõistetavaks peetud käikude puhul võib-olla tähelegi ei pannud. Näiteks reedeõhtuses ummikus närveerimine: miks taksojuht ometi passib tuima rahuga selles sõidureas, mis üldse ei liigu? Niimoodi võib ju teatrisse hiljaks jääda! Ja siis ei lasta enam saali või pannakse istuma kuhugi postitagusele kohale teisel rõdul, mis on ilmarahva eest nii peidus, et ooperifantoom oleks kadedusest roheline, aga kahjuks pole seal eriti hästi näha laval toimuvat.

Kodus ei ole sellist vana parketi lõhna nagu teatrimajades. Puhvetis seguneb see kohvi- ja konjakilõhnaga ja võõraste daamide parfüümidega. Kui muidu joon konjakit haruharva, siis teatripuhvetis tundub see kombinatsioonis musta kohviga ... asjakohane, millegipärast. Kodus ei ole ka publiku naljakalt argiseid vestlusi, näiteks olen tähele pannud, et teatrisaalis püsti tõustes ei arutata kõigepealt mitte seda, kas etendus meeldis, vaid seda, kust pika istumise peale valutama hakkas ja kelle käes on garderoobinumbriid.

Kui etendus on halb, siis saab mängida „Kus on Waldot“, aga selles versioonis, et „Kus on mees, kes ei tahtnud tegelikult tulla“. Sest alati on kohal vähemalt üks mees, kes istub oma naise kõrval nagu äsja vannitatud kass – pinges ja pahur, ometi leppinud teadmise, et vastu hakata on hilja.

„Lepime eos kokku, et kui esimene vaatus on s***, siis me ei hakka teist punnitama,“ ütleb mu kõige konkreetsem sõbranna rangelt toonil enne „Tunnikese vaikust“ etendust. Lavastust kirjeldatakse kui „kena prantsuse farssi“, mis kõlab tõesti halvaendeliselt. Kodus ei ole neid naljakaid vestlusi, mis võivad lõppeda jamalt etenduselt poole pealt minema kõndimise vabastava tundega või, vastupidi, hoopis sellega, et pingutatakse teinegi vaatus ära vaadata, sest esiteks Merle Palmiste on ilus ja teiseks on restoranis laud reserveeritud optimistliku arvestusega. Pärast etendust selle ühine kokkuvõtmine käib ju samuti asja juurde, sest toolilt püsti tõustes ütlesid sa vaid, et selg jäi kangeks ...

Nii, et jah. Tahaksin jälle vaadata mõnd etendust, aga mitte ainult. Teatrisse tahaks.

Kui etendus on halb, siis saab mängida „Kus on Waldot“, aga selles versioonis, et „Kus on mees, kes ei tahtnud tegelikult tulla“.